

Klimat, rättvisa och överlevnad - socialistiska perspektiv i dagens värld

Politisk rapport till SP:s rikskonferens 2021

Det internationella läget

Mänskligheten står inför överlevnadshot utan motstycke. Forskningen är skoningslös – för att inte tala om verkligheten. Klimatkrisen handlar inte om en avlägsen framtid. Den är här. Årets värmechocker med okontrollerbara bränder där miljontals hektar från Nordamerika över Sibirien till Amazonas och Medelhavsområdet, har lagts i aska med hela landsdelar och städer ödelagda. Tillsammans med störtfloder, översvämningar och katastrofala väderfenomen handlar det inte längre om undantag. Industrialismens fossilförbränning under drygt två sekel, i snabbt accelererande takt de senaste årtiondena, slår tillbaka. Utsläppen av koldioxid har utlöst en klimatuppvärmning som inte kan rullas tillbaka inom mänskliga tidsrymder.

De av människan orsakade klimatförändringarna tvingar oss att förändra våra samhällen, ekonomiska system och levnadssätt. Både för att hålla tillbaka och dämpa den galopperande uppvärmningen där varje hundradels grad räknas - och för att rädda vad som räddas kan av människor, samhällen och natur.

Det handlar om att dramatiskt minska utsläppen från fossil förbränning, försvara och utveckla kolsänkor och förstärka ekologiska motvikt. Men också om att bygga om våra samhällen för att klara högre temperaturer, större nederbördsmängder, höjda havsnivåer och andra följder.

Det mänskliga samhället kommer inte att kunna fortsätta som tidigare, geografiska områden och levnadsmöjligheter på flera håll kommer att gå förlorade, människor och samhällen tvingas förflyttas, livsmedelsproduktion och kostvanor förändras, kulturer och levnadsmönster anpassas.

Klimatkrisens innebörder

Klimatkrisen är inget isolerat fenomen som kan mötas för sig. Den pandemi som ännu håller världen i sitt grepp hänger samman med exploatering av naturen och människans närkontakt med andra arters virusstammar liksom med den ekonomiska marknadsglobalisering som inte bara dramatiskt ökat CO₂-utsläppen utan även transporter av varor och människor mellan kontinenter och världar.

De senaste decenniernas nyliberala kapitalistiska utvecklingsmodell, med drastiskt ökad exploatering av människor och uttömning av naturresurser, "just in time"-system med globala transporter istället för lagerhållning, finansmarknadernas algoritmstyrda "kvartalskapitalism" istället för ansvarsfull och långsiktig hushållning har frigjort destruktivkrafter i oanad skala och fört oss till flera så kallade "tipping points" där

fortsättningar är svåra att hejda. Det gäller inte bara klimatet, artdöd och kollapsande försörjningssystem utan även privatiseringar av nyttigheter, finanskapitalets växande makt, den förvärrade sociala ojämlikheten, statligt och politiskt förfall med demokratisk nedmontering, korruption, övervakning och kriminalitet.

”Allt fast förflyktigas”, skrev Marx och Engels i Kommunistiska manifestet 1848 inför sin tids industrikapitalistiska genombrott som allt hastigare omvälvde det äldre feodala samhällets teknologi, ekonomiska och sociala förhållanden, politiska system, samhällsorganisation och kulturer. Framför sig hade de en då ännu oskriven framtid av närmast ofattbara innovationer och förändringar; på teknikens områden med masskommunikationer som telefon, radio, bilism och – flyg. Socialt med miljontillväxt av lönearbetarklasser och tjänstemannayrken, urbanisering med växande migration från landsbygden, kvinnors förvärvsarbete och utmaning av traditionella levnadssätt. För att inte tala om imperialistiska erövringar och världskrig med hundratals miljoner offer. Och idémässigt med ”socialismens” förvandling från marginella utopiska sällskaps utopier till överideologier hos samhällsordningar och rörelser med över hälften av mänskligheten.

Idag står vi inför en motsvarande epok av förändringar med oskriven framtid. Ingen kan förutsäga alla vägar de tar sig och hur vår värld omformas under kommande sekel. Men några utgångspunkter av politisk betydelse bör vänstern ta fasta på.

Nyliberalismens död

När statsvetaren Francis Fukuyama 1992 myntade termen ”Historiens slut” efter murens fall och Sovjetunionens upplösning, föreställde sig världens liberala borgerlighet att den slutliga triumfen uppnåtts. Kapitalismens utmanare av olika slag, i första hand socialismen, vänstern och industriländernas arbetarrörelser men också religiösa fundamentalister som Irans islamister eller andra motståndare till liberalkapitalismen tycktes på väg att besegras.

De omvandlingar av efterkrigstidens reglerade kapitalism i industriländerna som inletts i slutet av 1970-talet och accelererat under 1980-talet sprängde fördämningarna på 1990-talet för att skölja över världsekonomin kring millennieskiftet. Det handlade om politiska beslut genom internationella ekonomiska organ och avtal (som IMF, Världsbanken, WTO mfl inom ramarna för det så kallade Washington consensus 1989), nationella regeringars anpassningar och den stränga logik som lösgjordes genom avregleringar av finans- och andra marknader, utförsäljningar av offentliga verksamheter, minskade beskattningar av kapital och höginkomster med växande sociala klyftor som följd.

”Nyliberalismen” var i grunden inte alls ny utan arvtagare till 1800-talets ”laissez-fair”- (låt-gå) kapitalism med minimalt antal skyddsregleringar för arbetskraft, samhällen och miljö. Med stöd av den ideologiska ”socialdarwinismen” skulle, enligt den tidens borgerliga tänkesätt, det mest ”livsdugliga” premieras medan det svagare, såväl människor som verksamheter, efter hand selekteras bort för Utvecklingens skull. Med stora samhällsklyftor och förstörelse som resultat.

Framväxten av arbetarrörelser och andra motståndskrafter dämde efterhand upp den råaste exploateringen i åtminstone de flesta industrinationer. Såväl 1900-talets världskrig som revolutioner handlade ytterst om hur kapitalismens resurser och produktivkrafter skulle fördelas och regleras. Efterkrigstidens mer kontrollerade kapitalism var följden av andra

världskrigets 60 miljoner döda, hela världars förintelse och det sociala folkliga tryck underifrån som aldrig skulle acceptera låt-gå-kapitalismens brutala återkomst.

Sovjetunionens och östblockets sammanbrott, nedvittringen av industrivärldens klassiska arbetarrörelser och borgerlighetens förmåga att från 1989 knyta sina ekonomiska intressen till Östrevolutionernas frihetsförhoppningar gav nyliberalismen sin ideologiska genombrottskraft, sitt momentum.

Nyliberalismen kan på idéplanet sägas ha uppträtt som "kapitalism med mänskligt ansikte". Inte i Pinochets blodiga militärdiktatur, inte för brittiska gruvarbetare på 1980-talet eller ryska pensionärer och barnhemsbarn på 90-talet. På många håll i världen innebar de nyliberala ekonomiska omvälvningarna sociala katastrofer.

Men ideologiskt förankrades den nygamla formen för avreglerad kapitalism i liberala värderingar om mänskliga rättigheter, mångkultur och globaliseringens internationalistiska löften om människors kommunikation och möten över nationella och kontinentala gränser. Att knyta dessa värderingar och löften till avreglerad kapitalistisk exploatering var ödesdigert och har nått vägs ände.

Om lyxkryssaren Titanics förlisning 1912 utgjorde det symboliska slutet för 1800-talets låt-gå-kapitalism som följdes av "extremernas tidsålder", det vill säga 1900-talets första hälft av världskrig och revolutioner, kan en annan fartygskatastrof komma att pedagogiskt illustrera nyliberalismens slut.

Containerrederiet Evergreens grundstötning och blockering av Suezkanalen markerade inte bara den globaliserade världsekonomis skörhet. "Just-in-time" och avreglerade marknadssystem visade sig lika ödesdigra för varuförsörjning som den obefintliga beredskapen för vård, syrgas och massvaccinering gentemot den nuvarande pandemin. "Marknadssamhället" är helt enkelt oförenligt med gemensamma mänskliga behov och hållbara samhällen. Att fartygsrederiet, med dess miljontals artiklar för den konsumtionsspiral som ödelägger planetens klimat- och livsförutsättningar, kallas Evergreen – "för evigt grön" – tillhör den nyliberala kapitalismens kluvna tungomål. Å ena sidan retorikens omsorg om alla goda värden, å andra sidan den reella kapitalismens förkrossande maskineri.

Inför våra ögon spricker nu det politiska sambandet mellan liberalism och kapitalism.

Reaktionär våg

Bilderna från Kabuls flygplats efter talibanernas makterövring, har vi inte sett dem förr, 1975 under Saigons fall när amerikansk ambassadpersonal och samarbetsmän sökte ta sig ombord på militärhelikoptrarna? Den gången utgjorde den amerikanska imperialismens nederlag i Vietnam bränslen för en våg av befrielsekamp och antiimperialistiska revolutioner i vad som då kallades tredje världen; Angola, Mocambique, Guinea-Bissau följt av Nicaragua och El Salvador, väldiga folkrevolutioner i Etiopien och Iran – och den s k Saurrevolutionen 1978 i just Afghanistan. I industrivärlden var arbetarrörelser och vänsterkrafter på frammarsch med radikala program. Fram till vändningen med 1980-talet och den

världsomfattande borgerliga politiska, ekonomiska och militära motoffensiven under USA:s Ronald Reagan och Storbritanniens Margaret Thatcher.

USA:s och västmakternas förkrossande nederlag i Afghanistan öppnar för en ny global politisk jordbävning där den så kallade "Atlantiska världsordningen" under USA:s och dess allierades ledning, skakar i grunden. Men talibanerna är inte den vietnamesiska självständighetsrörelsen FNL. Bakom talibanerna står inga gamla arbetarstater med socialistiska löften och kommunistiska program, hur deformerade och falska de än må ha varit. Här är det istället Saudiarabien och gulfstater, reaktionära patriarkala emirat vägledda av religiös fundamentalism i allians med liknande krafter i kärnvapenstaten Pakistan som utgör det mäktiga understödet. Till skillnad från 1975 är det inte socialistiskt inspirerade vänsterkrafter som söker ta initiativet genom bräschen utan en patriarkal och antidemokratisk kontrarevolution som inspirerar likasinnade över hela världen.

Det handlar långt ifrån om antikapitalistiska krafter men om motreaktioner mot liberalkapitalismen och dess utfästelser om mänskliga rättigheter och västmakternas borgerligt demokratiska politiska och juridiska system. Likt regimen i Iran och på andra håll väntas talibanregimen kombinera ett despotiskt politiskt och religiöst styre med kapitalistisk ekonomisk bas. På så sätt uttrycker den ett släktskap med sina islamofobiska dödsfiender bland auktoritära regimer – från Trump till Orban – och högerextrema rörelser, ända till svenska Sverigedemokrater, med deras förhoppningar om "illiberal demokrati".

För många av de senaste decenniernas nyliberala förkunnare inom politik och näringsliv handlar nuet om närmast desperata ideologiska och politiska försvarsstrider gentemot den auktoritära tidvattenvågen. Andra har redan, som i Tysklands 1930-tal inför Hitlers maktövertagande, bytt häst och överger det "liberaldemokratiska" till förmån för olika grader av auktoritär motreaktion.

Nyliberalismens slut är inte kapitalismens, bara för ett av dess utvecklings sätt. Det är den utveckling vi även i Sverige möter från det nya högerblocket.

Sociala strider

Den nyliberala triumftidens slut med trycket från klimat- och försörjningskriser, den globala pandemin och demokratiskt förfall utlöser sociala strider, upplopp och folkliga uppror över hela planeten, från Black-lives-matter protester i USA och demokratiska massrevolter i Chile och Colombia till förtvivlans uppror i Libanon och Palestina, Tunisien och Iran över till undertryckta demokratirörelser i Ryssland, Myanmar, Thailand och Hongkong. För att nämna bara några exempel. Där den existerande världsordningen bryts sönder kämpar sociala och politiska krafter för att göra sig hörda och hävda sina intressen.

Alla dessa utmanande krafter, även när de uppträder som folkliga massrörelser, är inte progressiva i socialistisk mening. Tvärtom kan flera, liksom under 1920- och 30-talet, uttrycka reaktionära ambitioner eller ibland bara mental desperation och förvirring inför omvälvningarnas följder.

De amerikanska högerextremister som stormade Kapitolium utgjorde inga isolerade sekter utan hämtade sin kraft från en reaktionär massbas med förmåga att mobilisera gräsrotter över hela USA. De våldsamma protestaktionerna mot lock-downs och vaccinering i

pandemins följd kan uttrycka social desperation inför arbetslöshet och inkomstbortfall men också förvirrade konspirationsföreställningar om globala sammansvärjningar mot folkhälsan.

Den innevarande perioden kommer att medföra alltmer kaotiska sociala uttryck och strider där behov, intressen och idéer korsar varandra i överlappande motsättningar och svåröverskådliga riktningar – och där olika politiska krafter söker erövra utrymme och ledarskap.

För socialister står uppgiften att forma tydliga och djärva alternativ, mobilisera till försvar mot reaktionära riktningar även när dessa samlar folkligt stöd, ge sig in i de kaotiska uttrycken för att klargöra och mejsla fram progressiva krafter som lägger grund för demokratiska, humanistiska och socialistiska utvägar ur den nuvarande världsordningens sönderfall. Den kapitalistiska vinstmaskinens ödeläggelse av mänsklighetens förutsättningar - och själva livet på jorden – måste ersättas av människornas gemensamma hushållning för jämlik fördelning inom de ramar naturen och livets reproduktion möjliggör. Det vi kallar socialism.

Socialistiska utmaningar

Här är inte platsen att formulera socialisters dagsuppgifter i den globala situationen och utvecklingen, bara framhålla nödvändiga perspektiv för vänstern och arbetarrörelsen.

Antikapitalism

Nuets överlevnadshot kan inte övervinnas inom ramen för det kapitalistiska profitsystemet och dess maktförhållanden. Finanskapitalet måste socialiseras och styras av demokratiska beslut för mänsklighetens klimat-, hälso- och försörjningsbehov. Storbolagen, globala som nationella, måste underställas demokratiska samhällsbeslut och kontrolleras av sina anställda. Konsumtionsindustrin med hela dess apparat av reklamindustri och påverkansresurser behöver ställas om för klimatanpassning, ekologisk och social hållbarhet. Kapitalismens hyperkommersialiserade kulturella mönster förändras i ansvarsfull ekologisk riktning. Radikala jämlikhetsreformer och ekonomisk omfördelning krävs. Hushållning, demokratisk samhällsplanering och långsiktighet måste ersätta vinstdrivet marknadskaos. Mänsklighetens behov sättas före kapitalistiska vinstintressen.

Radikala regeringar som i dagens sönderfall och tider av politiska vacuum erövrar politisk makt riskerar att bli fångar i systemets nedgång utan kraft – eller ens idéer – att bjuda motstånd och ta sig ut ur onda marknadsekonomiska och sociala cirkel. Exemplet Syriza i Grekland och radikala vänsterregeringar i exempelvis Latinamerika förskräcker. Folkliga demokratiska vänsterregeringar måste vara beredda att mobilisera överväldigande sociala krafter på alla samhällsnivåer för att bryta igenom politiska och ekonomiska makthavares hinder och motåtgärder. Men förutsättningar för att bana nya icke-kapitalistiska vägar måste grundläggas före och under radikala regeringars tillträde. Löntagarkontroll på arbetsplatser, deltagande demokratiska strukturer på basnivå – under tidigare epoker kallade "arbetarråd" eller "folkkommittéer", demokratisk aktivering och revolutionering av existerande folkrörelser med tillkomsten av nya, erövring av öppenhet och insyn i både näringsliv och samhällsinstitutioner. Det är inriktningar på åtgärder som krävs för att lägga grund för vänsterstyren med kraft att överskrida kapitalismens gränser och bryta dess ödesdigra logik.

Internationalism och fredskamp

Inför dagens motreaktioner med mångas förhoppningar om förfluten tids mer isolerade och självförsörjande nationalstater finns ingen väg tillbaka. Lika lite som "gated communities" – inhägnade bostadsområden - kan lösa samhällenas sociala svårigheter kan "gated nations" möta klimatkris och överlevnadshot. Världen av idag är tätt sammantvinnad. Flyktingar över Medelhavet kan med ett mobiltryck jämföra hemländernas levnadsvillkor med bilder av västvärldens möjligheter. Husgeråden i västvärldens kök har tillverkats tusentals mil bort. Produktionslinjer flätar samman råvaruutvinning, produktion, sammansättning och konsumtionsled över hela planeten. För finansmarknader, vädersystem och virusmittor är statsgränser irrelevanta.

Om arbetarrörelsens och vänsterns internationalism redan för hundrafemtio år sedan ingick i dess ideologiska utgångspunkter, men gång på gång under 1900-talet lät sig kvävas av borgerlighetens nationalism, är den idag en livsförutsättning.

Klimatåtgärder mot fossilförbränning kräver alla staters medverkan. Pandemin kan inte hejdas av vaccinapartheid där stora delar av mänskligheten blir utan skydd.

Flyktingströmmar och klimatmigration kan bara mötas av repression och i värsta fall blodiga konflikter om inte världsfördelningen av resurser och utvecklingsmöjligheter blir alltmer jämlik.

Det nya kalla kriget mellan västmakterna och Ryssland samt Kina tillsammans med den militära kapprustningen riskerar att leda till nya storkrig. Arbetarrörelsen och vänstern behöver knyta band över gränserna för militär nedrustning och fredspolitik mot militarism och krigshot.

Även migrationsvågor i fattigdomens, klimatförstörelsen och krigens spår kräver att demokratiska och progressiva krafter samordnar sig över statsgränserna för att slå tillbaka nationalistiska motreaktioner.

Globalt ansvar för klimat, hälsa och försörjning liksom för ekologisk balans och artrikedom kräver ökat, inte minskat, samarbete över nationsgränserna. Arbetarrörelsen och vänstern måste å sin sida organisera sig internationellt för både utbyte av erfarenheter och idéer och för gemensam handling. Världsrörelsen Fjärde Internationalen strävar efter att bidra till en sådan samordning.

Demokrati

Med talibanernas maktövertagande i Afghanistan och USA:s och västmakternas flykt kan den imperialistiska rollen av "världspolis" tonas ner - för en tid. Det är positivt och kan ge progressiva antiimperialistiska krafter visst andrum. Men som ideologisk fernissa på nederlaget lanseras nu förklaringar som att det inte går att "påtvunga" ett folk demokrati eller att det i västvärlden tog hundratals år innan demokrati kunde utvecklas ur forna medeltida samhällen. Innebörden är att reaktionära, förtryckande och despotiska regimer mycket väl kan samexistera med den borgerliga demokratis världssordning, alltså just så som Saudiarabien, Golfstater och militärdiktaturer mycket väl har kunnat passa in i västvärldens ekonomiska intressen, ja har utgjort viktiga förutsättningar för dem.

Men demokratiska utvecklingar i kapitalistiska stater handlar inte alls om historier på hundratals år utan var resultaten av 1900-talets och tidigare revolutionära uppror och folkliga massrörelser som på kort tid bröt sönder härskande eliters oinskränkta maktställningar och överideologier. Det var de maktlösa befolkningarnas djupa led och längtan efter att behandlas som människor som drev fram förändringarna.

Att sådan längtan och strävan även finns hos den afghanska befolkningen, hos miljontals kvinnor, fattiga daglönare och undertryckta har uttryckts gång på gång sedan 1900-talet. Det är militära stormaktsinterventioner och försök att påtvinga samhället regimer som kopierat den sovjetiska eller västkapitalistiska modellen som lidit förkrossande nederlag. Det är inget skäl för människor i övriga världen att överge Afghanistans befolkning, tvärtom.

För arbetarrörelsen och vänstern står uppgiften att stötta alla progressiva krafter i Afghanistan och försök till samhällelig organisering underifrån för kvinnor och undertrycktas rättigheter och frihet.

Demokrati i socialistisk mening är inte synonymt med den borgerliga världens elitära parlamentariska eller amerikanska representationssystem som bärs upp av privilegierade politikerkårer och byråkratier på kapitalistisk grund. Inte heller av enväldiga partimonopol som i forna Sovjetunionen eller dagens Kina. Socialistisk demokrati handlar om breda folkliga självstyren, från arbetslivet upp till samhällets olika nivåer där demokratins fri- och rättigheter inte gör halt vid den ekonomiska makten. Det är ett förverkligande av demokratins ideal om verkliga folkstyren grundade i de breda arbetande folklagrens självorganisering, socialister kämpar för.

Framtid

Dagens överlevnadshot kan tyckas oöverstigligen och driva människor bort från engagemang till den privata sfärens omsorger. Men även dessa kommer alltmer att påverkas av de övergripande förändringarna. Inte ens dollarmiljardärernas rymdresor och drömmar om att kolonisera Mars utgör någon flyktväg.

Trots svårigheterna finns ingen plats för kollektiva depressioner. Människans skaparkraft och förmåga att möta det till synes olösliga har manifesterats genom hela vår arts existens. Det var inte socialdarwinismens "survival of the fittest" i kampen för tillvaron som präglade mänsklighetens överlevnadsförmåga utan Pjotr Kropotkins "Inbördes hjälp". Det är genom inbördes hjälp och samarbeten den mänskliga arten övervunnit till synes omöjliga hot och svårigheter. Så kommer det att ske även denna gång, men inte utan kamp mot söndertrasande kapitalistiska klass- och profitintressen som sätter miljardärernas och privatkapitalets vinning före mänskligheten och som förvrider vad som i den marxistiska traditionen kallades "produktivkrafternas utveckling" av i första hand människan och hennes förmågor till destruktivkrafter.

Teknologiska och vetenskapliga språng som den digitala revolutionen, förnybara energikällor, medicinska framsteg, omställd livsmedelsproduktion, Artificiell Intelligens och mycket av det vi idag inte ens kan föreställa oss bär på möjligheter till samhällsutvecklingar som förmår hantera dagens krisutvecklingar. Men det kräver nya samhällslösningar byggda på gemensamt ansvar, jämlika möjligheter och demokratisk hushållning som överskrider och

bryter med kapitalismens profitdrift och borgerliga egendomsförhållanden. Det vill säga en socialism för 2000-talet.

Frigörelse

I dagens motreaktioner mot nyliberalismens härjningar och kapitalismens form för "globalisering" växer motliberala och rent reaktionära politiska krafter. Även radikala vänsterröster riskerar att påverkas och dra nationalistiska och antidemokratiska slutsatser. Det tillhör utvecklingen i riktning mot den globala återvändsgränd som medför strider om minskande utrymmen och försörjningsmöjligheter. I släptåg följer anpassning till härskande klassers och eliters avgränsningsprojekt efter etnicitet, hudfärg, nationalitet och samhällsposition ur rangordningarnas outsinliga förråd av ur- och avskiljning. Rasism, sexism, homofobi, islamofobi med mera utgör bara några av de aktuella bestämningar som söker fånga denna särskiljning och rangordning som i sista hand handlar om människors livsmöjligheter.

Socialister bekämpar all sådan nedvärdering och uteslutning. "Mänsklighetens frigörelse", visionen för alla progressiva rörelser i hundratals år står inskriven i socialismens urkunder som riktningsskyltar för såväl målsättning som dagliga kamp. "Arbetarklassens frigörelse", den socialistiska kampens ideologiska grundackord och sociala projekt ser socialister inte som klassegoism utan som vägröjare för alla undertrycktas frigörelse. Det innebär en förpliktelse för arbetarrörelsen och vänstern att stå vid alla förtryckta människors sida och, med Kommunistiska manifestets gamla 1800-talsord kämpa för ett samhälle där "envars fria utveckling är förutsättningen för allas fria utveckling."

Det politiska läget i Sverige

Även om covidpandemin ännu kastar sin skugga över världen pågår en fortsatt borgerlig offensiv där kapitalet flyttar fram sina positioner ekonomiskt och politiskt. Den företagsstyrda globaliseringen och den permanenta arbetslöshet som varit en viktig del i det nyliberala angreppet fortsätter att prägla samhället med växande auktoritära och reaktionära politiska krafter.

Den företagsstyrda globaliseringen och den permanenta arbetslöshet som varit en viktig del i det nyliberala angreppet fortsätter att prägla samhället och den politiska scenen. Trenden är internationell, administrerad av regeringar med olika etiketter men med minskat demokratiskt inflytande som följd när alltfler områden marknadsutsätts och privatiseras.

I Sverige är det socialdemokrater som håller i rodret efter att genom Januariavtalet krokat arm med en del av den mest extrema marknadshögern.

Marknadsanpassningen fortsätter i samma takt som förr, trots allt pandemin visat om den kapitalistiska marknadens otillräcklighet. Profitjakten fortsätter att tränga sig in på fler områden. Andelen elever som går i privata skolor fortsätter att öka, närmare hälften av alla besök i primärvården sker i privat regi, en fjärdedel av hemtjänsten och en femtedel av äldreboenden bedrivs privat, till allra största delen av vinstdrivande företag, privata sjukförsäkringar ökar i takt med att vårdmarknaden blir allt större och så vidare.

Allt ackompanjerat av en aggressiv höger som genom nationalistisk och rasistisk retorik – och i frånvaron av trovärdiga och välförankrade vänsteralternativ – framgångsrikt lyckats avleda debatten från de många livsavgörande frågor som vi står inför. Istället för debatter om ojämlikhet, nedskärningar och klimat har diskussionen handlat om invandring där högerens rasistiska sparka neråt-politik kunnat mobilisera det existerande missnöjet och även gjort stora inbrytningar i arbetarklassen.

Klasskampen har varit mer ensidig än på mycket länge. De senaste tio åren har antalet strejker varit historiskt lågt, mindre än fem per år, för att 2020 för första gången så länge statistiken sträcker sig, till 1965, vara noll. Antalet avtalsstridiga strejker upphörde nästan i och med 90-talets arbetslöshet och de senaste tio åren har bara fyra stycken rapporterats.

I brist på egna erfarenheter av kamp och med ledare som sluter upp bakom kapitalet med argument om ”konkurrenskraft” har arbetarklassens motståndskraft mot den ideologiska högeroffensiven försvagats och ytterligare angrepp har kunnat genomföras. Effekterna av de försämringar av strejkrätten som infördes 2018 håller på att visa sig genom att företag börjat med just sådan avtalsshopping som kritikerna befarade och som fackliga ledare och politiker avfärdade. Med samma kombination av politisk utpressning och hjälp från ett antal fackliga ledningar håller nu anställningsskyddet på att urholkas. Att den socialdemokratiska regeringen är drivande tillsammans med C och L med hjälp av de fackliga organisationernas ledningar bidrar till att urholka klassmedvetandet ytterligare, att försvaga självförtroendet och att än mer inskränka känslan av att det inte finns några alternativ.

Det är i första hand utanför den organiserade arbetarrörelsen vi även under den nuvarande perioden sett protester och rörelser, som förortsmödrar mot våld, lokalt motstånd mot nedläggningar av skolor och service och miljökamp.

Pandemikrisen

Det fria fall i ekonomin som pandemin förorsakade möttes med exempellösa satsningar från regeringar världen över, även i Sverige. Där ett halvår innan minimala utgifter i statsbudgeten lett till högljudna debatter fanns det nu inga hämningar. Utan några som helst motkrav har ofattbara summor vräcks över företagen, pengar som genom motkrav kunde ha använts till klimatomställning och långsiktig upprustning av välfärden.

Pandemikrisen visade två saker, dels hur beroende ”den fria marknaden” är av statliga ingripanden och dels vad som kan göras om den politiska drivkraften finns. I världen av idag är det enda som driver fram satsningar av denna storleksordning rädslan för kriser som kan drabba kapitalet.

Klimatet

Covidpandemin bromsade för ett ögonblick in utsläppsökningen men alla förhoppningar om att det skulle bli ett trendbrott kom snabbt på skam. Vare sig CO2-nivåerna eller temperaturökningen minskade och nu ökar utsläppen som aldrig förr, trots vetenskapens allt mer desperata varningar och att konsekvenserna i form av översvämningar och bränder blir svårare att bortse från. Alla förnuftsargument står sig slätt mot den grundläggande mekanism som driver ekonomin – kapitalets rastlösa jakt på ökade vinster. Vad som däremot

drabbades av pandemin var den globala klimatrörelsen när de stora samlingarna blev omöjliga och all form av organisering underifrån försvårades.

De allt mer olycksbådande rapporterna riskerar att förlama det enda som kan tvinga fram en förändring: folkliga massmobiliseringar på en nivå som hotar den politiska och ekonomiska makten så djupt att den kan tvinga fram grundläggande förändringar. För socialister är det då desto viktigare att visa på och ta initiativ till strider kring konkreta frågor som både verkligen påverkar utsläppen och är möjliga att vinna samtidigt som de pekar framåt, mot långsiktiga antikapitalistiska lösningar. De framgångsrika protesterna mot Preemraff var ett utmärkt exempel på detta.

Motståndet

Läget är oerhört allvarligt, det skulle vara hyckleri att säga något annat. Motstånd och politiska reaktioner finns hela tiden men varken i Sverige eller någon annanstans har dessa varit tillräckligt starka för att bromsa högeroffensiven, än mindre vända kursen. Ändå är varje sådan strid oerhört viktig. När en av Januariavtalets 74 punkter stoppades, förslaget om att införa marknadshyror, var det just genom en sådan kombination av stark opinionsrörelse och att Vänsterpartiet utnyttjade det parlamentariska läget. Även om det inte ändrat vare sig den ekonomiska eller politiska utvecklingen var det ett viktigt undantag. Dels för själva sakfrågan men framför allt för att vi varit så svältfödda på politiska framgångar. Varje gång vi stoppar någon av högerens attacker ser fler att det är möjligt att allt inte är förutbestämt utan att det är möjligt att ändra den politiska kursen. Vänsterpartiets ökade stöd efteråt är också en viktig lärdom: det är när vi konsekvent driver klassfrågor och vågar ta politisk strid för dessa som vänstern stärks, både i opinionen och organisatoriskt.

Vänsterns väg

Den långvariga socialdemokratiska högerkursen har öppnat en möjlighet för Vänsterpartiet att ta rollen som partiet som törs stå upp för klassisk socialdemokratisk reformpolitik. Det framgångsrika motståndet mot marknadshyror visar att det finns ett utrymme för ett sådant försvar av välfärden i bred mening. Däremot är det idag inte möjligt att upprepa det välfärdsbygge socialdemokraterna ledde på 50-, 60-, och 70-talen, reformer som i det stora hela var kompromisser med kapitalet. Kapitalet har efter decennier av nyliberal offensiv lyckats förändra styrkeförhållandet mellan klasserna drastiskt och har idag ingen anledning att gå med på kompromisser. De kriser och problem som mänskligheten står inför kräver också lösningar som inte stannar vid reformer inom kapitalismens ramar. Att drömma sig tillbaka till 70-talet och hoppas på ett nytt samförstånd med borgerligheten är ingen strategi som håller för vår tid.

Därför är det inte heller något för Vänsterpartiet att sträva efter att bli ett "vänsterliberalt" regeringsunderlag tillsammans med S, MP och C. En sådan konstellation kommer att präglas av en politik med udden riktad mot arbetarklassen, så som vi fått uppleva under "Januariöverenskommelsen".

Alla internationella erfarenheter visar att ett socialistiskt vänsterparti under nuvarande styrkeförhållanden inte kan ingå i ett regeringssamarbete utan bör utgöra en tydlig opposition som kämpar för att bygga motkrafter och förändra styrkeförhållandena i

samhället. Annars blir vänstern gisslan för borgerlig politik, underminerar förtroendet i sin egen bas, överskyler klassmotsättningarna och suddar ut den avgörande skiljelinjen mellan arbetarrörelsen och borgerligheten. Det som kan ändra styrkeförhållandena – den politiska "spelplanen" – är oberoende folkrörelser och klasskamp för arbetarklassens och alla maktlösas intressen.

Det är förstås möjligt att sluta enskilda uppgörelser i riksdagen utan att få igenom hela sitt program men det måste handla om en politik som rör sig i rätt riktning. Vänsterpartiets ökade inflytande ger möjligheter att bidra till att bygga upp och stärka allt motstånd mot högern. Detta innebär ett stort ansvar och kräver att partiet inte sitter som gisslan i en borgerligt präglad regering utan bygger sociala rörelser underifrån och förenar kämpande krafter till en oberoende social kraft som förändrar riksdagspolitikens villkor.